

важливе значення у забезпеченні прав як працівників, так і роботодавців. Адже обидві сторони спору зацікавлені в якнайшвидшому

його вирішенні й недопущенні затягування конфлікту іншою стороною.

Література

1. Закон України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» від 3.03.1998 року // ВВР України. – 1998. - № 34. – Ст.227.
2. Лазор В.В. Проблеми правового регулювання трудових спорів і конфліктів за умов формування ринкових відносин в Україні: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05. – Луганськ, 2005.
3. Скобелкин В.Н., Передерни С.В., Чуча С.Ю., Семенюта Н.Н. Трудовое процедурно-процессуальное право. – Воронеж, 2002. - 127 с.
4. Мордачев В.Д. Сроки в советском трудовом праве: Автореф. дис. канд. юрид. наук. - Свердловск, - 1972. - 18 с.
5. Жигалкин П.И. Правовое регулирование сроков в трудовых отношениях: Автореф. дис. канд. юрид. наук. - Харьков, - 1974. - 23 с.
6. Трудовой кодекс Российской Федерации от 30.12.2001г. № 197-ФЗ // Российская газета. – 2001. – № 256. – 31 декабря.

ЕРЕМЕНКО Л.В. ДЕЙСТВИЕ СРОКОВ ПО ОТНОШЕНИЮ К ОХРАНЕ ТРУДОВЫХ ПРАВ РАБОТНИКОВ И РАБОТОДАТЕЛЕЙ. Статья посвящена действию сроков в трудовом праве по отношению к охране трудовых прав работников и работодателей. Рассмотрены основные виды сроков в трудовом праве, проанализировано современное состояние трудового законодательства относительно сроков и определены основы особенности действия сроков.

EREMENKO L.V. ACTION of TERMS In relation to PROTECTION of LABOUR RIGHTS of WORKERS And EMPLOYERS. Clause(article) is devoted to action of terms in the labour right in relation to protection of labour rights of workers and employers. The basic kinds of terms in the labour right are considered, the modern condition of the labour legislation concerning terms is analysed and bases of feature of action of terms are determined.

УДК 356.13

В. О. СЛЮСАРІВ

Харківський національний університет внутрішніх справ

ВИХОВНА РОБОТА ТА ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕРСОНАЛУ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Аналізуються особливості виховної роботи в органах ДПС, уточнено її мету, завдання, суб'єктивний склад, систему виховних заходів та форм їх реалізації, визначені основні завдання та напрямки психологічного забезпечення службової діяльності персоналу органів ДПС, уточнено систему його суб'єктів, надані пропозиції з удосконалення правових актів з питань виховної роботи та психологічного забезпечення службової діяльності персоналу органів ДПС

Надійшла до редколегії 25.02.2008

Необхідність врахування під час роботи з персоналом виховних та психологічних факторів обумовлена тим, що об'єктивні закономірності розвитку та діяльності державних органів визначають дії людей не безпосередньо, а лише відбиваючись у їх свідомості, впливаючи на думки та відчуття людей, на їхню діяльність. Це зобов'язує враховувати під час роботи з персоналом не тільки об'єктивні закономірності, які, безсумнівно, відіграють провідну роль, але й закономірності суб'єктивного світу людей, психологію людини, її світогляд, переконання тощо. Отже, важливими напрямками роботи з персоналом в органах Державної прикордонної

служби України (далі - ДПС) є виховна робота та психологічне забезпечення їх службової діяльності, розгляду яких і присвячено цю статтю.

Питання виховної роботи та психологічного забезпечення службової діяльності персоналу органів ДПС України були предметом досліджень О.П. Бевзюка, В.Т. Білоуса, О.Ф. Брюховецького, М.М. Литвина, В.М. Серватюка, А.С. Сіпінського, М.М. Тарнавського, В.І. Царенка, В.О. Шамрая та інших науковців. Проте ряд актуальних і практично значущих проблем у цих сферах потребують подальшої розробки.

Метою цієї статті є удосконалення правових та організаційних засад виховної роботи та психологічного забезпечення службової діяльності персоналу органів ДПС України.

Наукова новизна статті визначається тим, що у ній визначені особливості виховної роботи в органах ДПС, уточнено її мету, завдання, суб'єктний склад, систему виховних заходів та форм їх реалізації, визначені основні завдання та напрямки психологічного забезпечення службової діяльності персоналу органів ДПС, уточнено систему його суб'єктів, надані пропозиції з удосконалення правових актів з питань виховної роботи та психологічного забезпечення службової діяльності персоналу органів ДПС.

Аналіз нормативних актів ДПС України з питань виховної роботи [1-5] засвідчив, що жоден із них не містить визначення поняття вказаного напрямку роботи з персоналом. Відповідну прогалину заповнює спеціальна наукова література, як правило, педагогічного спрямування. Так, І.П. Подласий визначає «виховання як спеціально організовану, керовану та контрольовану взаємодію вихователя та вихованців, яка кінцевою своєю метою має формування особистості корисної суспільству» [6, с.7]. Подібної точки зору дотримується інший фахівець з педагогіки - Л.Д. Столяренко, розуміючи під вихованням «цілеспрямований і свідомо здійснюваний педагогічний процес формування особистості» [7, с.92]. Л.С. Нечипоренко, Я.В. Подоляк, В.Г. Паснюк під терміном виховання розуміють вид суспільної діяльності, який має на меті формування людей з певними якостями (фізичними, розумовими, моральними та ін.), які необхідні в даному суспільстві і допомагають у його подальшому розвитку [8, с.12-13]. О.М. Бандурка і В.О. Соболев визначають «виховання як цілеспрямований і систематичний вплив на людей з метою прищеплення їм конкретних якостей, вироблення у них певних рис характеру і волі, звичок, смаку, розвитку витривалих фізичних властивостей тощо» [9, с.324-325]. С.М. Яровий використовує поняття «виховання перемінного складу в закладах освіти МВС України» під яким пропонує розуміти «об'єктивно зумовлений, цілеспрямований,

планомірний, систематичний вплив на свідомість і поведінку слухачів та курсантів, здійснюваний з метою прищеплення, становлення й розвитку у них необхідних для подальшої практичної діяльності морально-етичних якостей, рис і властивостей характеру» [10, с.23]. У навчальному посібнику «Військове виховання» термін виховання розкривається через такі категорії як «навчання», «розвиток», «формування», «самовдосконалення» [11, с.5].

Аналіз вище наведених точок зору авторів надав змогу зробити висновок, що виховання у науковій літературі розглядається, як: «вплив на свідомість», «процес», «взаємодію вихователя та вихованців», «формування особистості», «навчання», «розвиток», «самовдосконалення». Вважаємо, що усі із щойно зазначених характеристик виховання є обґрунтованими, оскільки дають змогу проаналізувати його з різних сторін.

В одному із загальнодержавних правових актів з питань виховної роботи – Концепції виховної роботи у Збройних Силах та інших військових формуваннях України, затвердженій Указом Президента України від 4.09.1998 р. № 981, виховна робота визначена як «система організаційних, морально-психологічних, інформаційних, педагогічних, правових, культурно-просвітницьких та військово-соціальних заходів, спрямованих на формування і розвиток у воїнів професійно необхідних психологічних якостей, моральної самосвідомості, що має забезпечити високу бойову і мобілізаційну готовність органів управління, з'єднань і частин, зміцнення військової дисципліни та правопорядку, згуртування військових колективів» [12].

У спеціалізованому відомчому нормативному акті ДПС - Директиві Державного Комітету у справах охорони державного кордону України «Про організацію виховної роботи у Прикордонних військах України» від 17.06.2002 р. № 364 визначення поняття виховної роботи не міститься, проте у ньому до заходів виховної роботи, які складають її основу, так само як і Концепцією виховної роботи у Збройних Силах та інших військових формуваннях України віднесені: організаційні, морально-психологічні, інформаційні,

педагогічні, культурно-просвітницькі та військово-соціальні [2].

На нашу думку, особливості виховної роботи в органах ДПС, насамперед, полягають у специфічному характері її мети, завдань, суб'єктного складу, виховних заходів та формах їх реалізації. Отже перейдемо до їх безпосереднього розгляду.

Так, у п.1 Директиви Державного Комітету у справах охорони державного кордону України «Про організацію виховної роботи у Прикордонних військах України» від 17.06.2002 р. № 364 (далі - Директиві) зазначено, що головною метою виховної роботи є формування у військовослужбовців та працівників патріотичної громадянської свідомості, підтримання високої моральної і психологічної готовності військовослужбовців до виконання завдань по захисту державного кордону, підтримання високого рівня військової дисципліни, згуртованості військових колективів.

На нашу думку, мета виховної роботи, крім вказаного, також полягає у: формуванні особистісних якостей персоналу ДПС відповідно до загальнолюдських, національно-патріотичних та морально-етичних норм і вимог служби; формуванні в працівників органів ДПС високої правової культури; сприянні підвищенню культурного та загальноосвітнього рівня персоналу ДПС його естетичного виховання.

Завдання виховної роботи в органах ДПС у вказаній Директиві не визначені. Теж саме стосується і Концепції виховної роботи у Збройних Силах та інших військових формуваннях України, у якій лише зазначено, що «завдання виховної роботи визначаються положеннями про органи виховної роботи, які затверджуються у Збройних Силах та інших військових формуваннях України на основі цієї Концепції» [12]. У зв'язку з чим до завдань виховної роботи в органах ДПС пропонуємо віднести: формування особистості персоналу ДПС у дусі патріотизму, відданості Українському народу та його традиціям, високої дисциплінованості; прищеплення працівнику усвідомлення необхідності бездоганного виконання службового обов'язку та дотримання законності; забезпечення всебічного розвитку особистості кожного війсь-

ковослужбовця та працівника, формування високоморальних норм взаємовідносин між ними, здорового морально-психологічного клімату у військових колективах; навчання працівників основам професійної етики, навичкам культури поведінки та спілкування.

До системи суб'єктів виховної роботи в органах ДПС Директивою віднесені: командири (начальники) усіх рівнів; заступники командирів по роботі з особовим складом та з виховної роботи; працівники відділів (відділень) з виховної роботи управлінь військ, напрямів, з'єднань і частин.

Аналіз виховної роботи в органах ДПС надав змогу до таких суб'єктів віднести і професорсько-викладацький склад навчальних закладів (центрів) системи ДПС, працівників апаратів по роботі з персоналом, членів громадських організацій, створених в органах і підрозділах ДПС та наставників. Крім зазначених суб'єктів, до участі у виховній роботі можуть залучатись органи місцевого самоврядування, релігійні, громадські та інші організації.

До системи виховних заходів, які складають зміст виховної роботи в органах ДПС, Директивою віднесені: організаційні, морально-психологічні, інформаційні, педагогічні, культурно-просвітницькі та військово-соціальні. На нашу думку, виховна робота, крім вказаних, повинна передбачати і правові заходи, які реалізуються під час правового виховання персоналу органів ДПС. Розглянемо систему таких заходів більш детально. Так, організаційні заходи передбачають: загальне керівництво виховною роботою; планування виховної роботи; взаємодію з питань виховної роботи; координацію проведення виховних заходів; наукове-методичне забезпечення виховної роботи; визначення завдань, функцій та повноважень суб'єктів виховного процесу.

За допомогою морально-психологічних заходів у працівників органів ДПС формується і розвивається особиста відповідальність за свідоме виконання вимог Конституції та законів України, військових статутів, Військової присяги, функціональних і службових обов'язків, наказів командирів та начальників, досягнення такого рівня морально-психологічного стану особового складу

військ (сил), який забезпечуватиме своєчасне, повне і якісне вирішення поставлених завдань щодо охорони та захисту державного кордону.

Інформаційні заходи використовуються з метою інформаційного впливу на психіку та поведінку персоналу ДПС, а їх завданням є формування у них високого морального духу, підтримки необхідного психологічного стану, розвитку бойових якостей та виховання в дусі вірності присязі і військовому обов'язку. Інформаційно-виховна робота організується та проводиться на рівні прикордонної застави, відділення прикордонного контролю, прикордонної комендатури. З персоналом органів ДПС проводяться такі види інформування: бойове, суспільно-політичне, гуманітарне, технічне, які реалізуються під час коротких нарад, зборів, колективних чи індивідуальних бесід, виступів з обміном досвідом кращих фахівців, мітингів, зустрічей, ритуалів, інструктувань, гуманітарних годин, роз'яснення матеріалів періодичного друку; перегляду та прослуховування телевізійних та радіопередач.

Педагогічні заходи реалізуються за допомогою педагогічних засобів, форм і методів виховання під час проведення, як правило, професорсько-викладацьким складом лекційних занять та семінарів з питань психології, соціології, політології, психофізіології, історії, військової журналістики та правознавства.

За допомогою *культурно-просвітницьких заходів* у персоналу ДПС формуються висока духовна культура і моральна якість, почуття патріотизму, вірності традиціям українського народу і задоволення їх естетичних потреб.

Соціальні заходи спрямовані на сприяння персоналу органів ДПС та членам їх сімей у реалізації встановлених законами України, іншими законодавчими актами прав і пільг, одержанні ними соціальної допомоги і відповідних компенсацій, створенні у військових і трудових колективах соціальних умов і гарантій, які б забезпечили їх нормальну життєдіяльність, сумлінне ставлення до виконання покладених на них функціональних та службових обов'язків.

Систему виховних заходів в органах ДПС пропонуємо доповнити і *правовими*, які реалізуються під час правового виховання пер-

соналу, і передбачають вивчення нормативних актів з питань службової діяльності (стройової, фізичної, вогневої, медичної, тактико-спеціальної тощо) та безпосередньо з питань охорони та захисту державного кордону. У п.5 вказаної вище Директиви зазначено, що правове інформування з офіцерами, прапорщиками, курсантами вищих навчальних закладів та військовослужбовцями за контрактом проводиться 1 раз на місяць в останню п'ятницю протягом 30 хвилин, а військовослужбовцями строкової служби щотижня у суботу в ранковий час протягом 20 хвилин; для військовослужбовців строкової служби, які в цей день будуть знаходитись на службі - протягом 20 хвилин в ранковий час в день заступлення [2]. Звичайно, такий підхід до правової підготовки не витримує ніякої критики, оскільки не дає змоги ознайомитися навіть з основними нормативними документами, які регламентують діяльність органів ДПС. Як наслідок – незнання персоналом правових актів, які регламентують їх професійну діяльність, призводить до порушень військової дисципліни, вчинення ними злочинів та інших правопорушень, появи між військовослужбовцями нестатутних відносин.

У вказаній Директиві практично нічого не говориться про *форми* реалізації виховних заходів. Винятком хіба що є індивідуально-виховна робота, головним завданням якої визначено всебічне та повне врахування особливостей кожного працівника (військовослужбовця) в процесі оперативно-службової діяльності, бойовому навчанні, у повсякденному житті в умовах військового колективу [2].

До інших перспективних *форм реалізації виховних заходів* пропонуємо віднести: роз'яснення особі, стосовно якої здійснюється профілактичний захід, допущених нею помилок і порушень; засудження неправомірної поведінки особи та попередження її про неприпустимість такої поведінки у подальшому; інформування військовослужбовців та працівників про факти, події, що загрожують підтриманню правопорядку на державному кордоні; наставництво; проведення лекцій, коротких нарад, зборів, виступів з обміном досвідом кращих фахівців, організація художньої творчості, культурно-масових та спор-

тивних заходів: організація роботи відомчих закладів культури, бібліотек та музеїв.

Завершуючи розгляд *виховної роботи з персоналом органів ДПС* пропонуємо під такою розуміти систему організаційних, правових, морально-психологічних, інформаційних, педагогічних, культурно-просвітницьких та соціальних заходів спрямованих на формування і розвиток у військовослужбовців та працівників ДПС професійно необхідних особистісних якостей відповідно до загальнолюдських, національно-патріотичних та морально-етичних норм і вимог служби.

Важливим напрямком роботи з персоналом органів ДПС України, який ми також запланували розглянути у цій статті, є його *психологічне забезпечення*. Необхідно погодитись із думкою О.В. Крушельницької та Д.П. Мельничука, які зазначають, що робота з персоналом обов'язково вимагає узгодженості управлінських дій з психологічними закономірностями поведінки людини. Нехтування цими закономірностями призводить до виникнення психологічних конфліктів, що сприяє плинності кадрів, порушенню трудової дисципліни та зниженню продуктивності праці [13, с.189].

Психологічне забезпечення управлінської діяльності вивчається «Психологією управління», яка є однією із багатьох чисельних галузей психологічної науки. Психологія управління опирається на такі дисципліни, як загальна та соціальна психологія, психологія особистості, психологія праці, інженерна та педагогічна психологія. Об'єктами вивчення психології управління є системи «людина-людина», «особистість-колектив», «людина-техніка», які розглядаються з позицій управління та психології керівництва [14, с.327]

Необхідно зазначити, що наказом Адміністрації Державної прикордонної служби України від 20.12.2004 р. № 966 введена в дію Тимчасова настанова з організації психологічного забезпечення діяльності органів (підрозділів) Державної прикордонної служби України (далі - Настанова), у п.2 якої психологічне забезпечення визначене як система узгоджених, цілеспрямованих заходів, які ґрунтуються на досягненнях сучасної психологічної науки і проводяться для забезпечен-

ня ефективної оперативно-службової і повсякденної діяльності особового складу, його психологічної готовності до виконання завдань за призначенням, збереження психічного здоров'я військовослужбовців, працівників та членів їх сімей [15].

У Настанові визначено перелік суб'єктів психологічного забезпечення, до яких віднесені: керівний склад усіх рівнів, психологи, штаби, органи по роботі з особовим складом, кадрові та стройові органи, медична служба органів Державної прикордонної служби України та об'єкти такого забезпечення, серед яких названі: військовослужбовці, працівники та члени їх сімей, колективи органів (підрозділів) Державної прикордонної служби України [15]. Проте, якщо визначення системи об'єктів психологічного забезпечення сумнівів не викликає, то про визначення системи його суб'єктів такого сказати не можна, оскільки такими із вказаних є лише психологи, які: здійснюють індивідуальне (групове) психологічне обстеження, комплексне соціально-психологічне обстеження колективу, проводять психодіагностичні та консультативні бесіди, анкетування, тестування, ситуаційно-рольові ігри, соціально-психологічні тренінги, групову психотерапію та інші заходи.

Не можемо також погодитись із змістом психологічного забезпечення, який відповідно до п.5 Настанови передбачає: психологічне забезпечення оперативно-службової діяльності; психологічне забезпечення діяльності з підтримання правопорядку та дисципліни; психологічне забезпечення кадрової роботи; психологічне забезпечення соціальної роботи з військовослужбовцями, працівниками та членами їх сімей, оскільки воно також передбачає: супроводження професійно-психологічного відбору кандидатів на службу в органи ДПС; психологічне вивчення осіб, які переміщуються на іншу посаду в системі ДПС, з метою визначення їх психологічних характеристик та прогнозування психологічної готовності до виконання оперативно-службових завдань; психопрофілактичну роботу в органах ДПС; проведення заходів їх психологічної реабілітації та відтворення професійної працездатності; надання психологічної допомоги особам, при-

йнятим на службу, в адаптації до умов оперативно-службової діяльності.

Основне завдання психологічного забезпечення персоналу ДПС полягає у його психологічній підготовці, тобто у формуванні і розвитку в прикордонників здатності до ефективних дій в умовах високого нервово-психічного напруження, викликаного чинниками оперативно-службової обстановки та навчання їх методам використання психологічних знань щодо охорони та захисту державного кордону.

Завершуючи розгляд психологічного забезпечення службової діяльності персоналу ДПС зазначимо, що їх психологічна підготовка повинна бути спрямована на: вивчення тактики дій порушників законодавства про державний кордон, навчання методів їх виявлення за ознаками поведінки та емоційного стану, здійснення психологічного впливу на них; накопичення досвіду емоційно-вольової поведінки, моделювання ризикованих ситуацій та тренування у способах їх вирішення; набуття досвіду виконання службових завдань в умовах дефіциту часу на прийняття рішення, неповних даних про обстановку, невизначеності ситуації, перешкод у здійсненні службової діяльності за необхід-

ності суворого дотримання чинного законодавства, вимог керівних документів; автоматизацію окремих компонентів та оволодіння спрощеними способами дій з охорони державного кордону у складі прикордонних нарядів; надання військовослужбовцям можливостей для прояву ініціативи і самостійності під час виконання службово-навчальних завдань, формування здатності до активних службових дій в умовах відсутності вказівок старших начальників; навчання прийомам і методам психічної саморегуляції під час несення служби; підвищення психологічної сумісності й ефективності спільних дій складу прикордонних нарядів.

Таким чином, виховна робота та психологічне забезпечення службової діяльності персоналу органів Державної прикордонної служби України, які, у першу чергу, спрямовані на особистість, її темперамент, риси характеру, свідомість, думки, відчуття тощо, є надзвичайно важливими напрямками роботи з персоналом, недооцінка яких призводить до трудових конфліктів, позастатутних відносин, а інколи й до службових правопорушень та злочинів, які у комплексі дискредитують органи ДПС, підривають престиж служби прикордонника.

Література

1. Наказ Адміністрації ДПС України «Про затвердження Інструкції про порядок забезпечення підрозділами управління внутрішньої та власної безпеки профілактики правопорушень у сфері службової діяльності військовослужбовців та працівників Державної прикордонної служби України» від 27.03.2006 р. № 235.
2. Директива Державного Комітету у справах охорони державного кордону України «Про організацію виховної роботи у Прикордонних військах України» від 17.06.2002 р. № 364.
3. Директива Державного Комітету у справах охорони державного кордону України «Про організацію культурно-виховної та просвітницької роботи з особовим складом Прикордонних військ» від 17.06.2002 р. № 367.
4. Наказ Адміністрації ДПС України «Про затвердження Інструкції про порядок проведення службового розслідування у Державній прикордонній службі України» від 14.02.2005 р. № 111.
5. Наказ Державного Комітету у справах охорони державного кордону України «Про вдосконалення роботи зі зміцнення правопорядку та військової дисципліни в Прикордонних військах України» від 26.08.2002 р. № 490.
6. Подласый И.П. Педагогика. Новый курс. Учебник для студентов педагогических вузов: В 2-х кн-х, Кн.2: Процесс воспитания. –М.: Гуманит. Изд. ВЛАДОС, 2000. –256 с.
7. Столяренко Л.Д. Педагогика. Серия «Учебники, учебные пособия». –Ростов-на-Дону: Феникс, 2000. –448 с.
8. Нечипоренко Л.С., Подоляк Я.В., Паснюк В.Г. Класична педагогіка: Навчальний посібник –Х.: Основа, 1998. –360 с.
9. Бандурка О.М., Соболев В.О. Теорія та методи роботи з персоналом в органах внутрішніх справ: Підручник. –Харків: Вид-во ун-ту внутр. справ, 2000. –480 с
10. Яровий С.М. Організаційно-правове забезпечення виховної роботи в закладах освіти МВС України: Дис... канд. юрид. наук. –Х., 2003. –205 с.
11. Військове виховання: історія, теорія та методика: Навчальний посібник /За редакцією канд. пед. наук, доцента В.В. Ягупова. –К.: «Graphic & Design», 2002. –506 с.
12. Концепція виховної роботи у Збройних Силах та інших військових формуваннях України, затверджена Указом Президента України від 4.09.1998 р. № 981.
13. Крушельницька О.В. Мельничук Д.П. Управління персоналом: Навчальний посібник. –К.: «Кондор». –2003. –296 с.
14. Плішкін В.М. Теорія управління органами внутрішніх справ: Підручник /За ред. Ю.Ф. Кравченка. –К.: НАВСУ, 1999. –702 с.
15. Наказ Адміністрації ДПС України «Тимчасова настанова з організації психологічного забезпечення діяльності органів (підрозділів) Державної прикордонної служби України» від 20.12.2004 р. № 966.

СЛЮСАРИВ В.А. ВОСПИТАТЕЛЬНАЯ РАБОТА И ПСИХОЛОГИЧЕСКОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ СЛУЖЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПЕРСОНАЛА ОРГАНОВ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОГРАНИЧНОЙ СЛУЖБЫ УКРАИНЫ. Аналізуються особливості виховної роботи в органах ДПС, уточнено її мету, завдання, суб'єктивний склад, систему виховних заходів та форм їх реалізації, визначені основні завдання та напрямки психологічного забезпечення службової діяльності персоналу органів ДПС, уточнено систему його суб'єктів, надані пропозиції з удосконалення правових актів з питань виховної роботи та психологічного забезпечення службової діяльності персоналу органів ДПС

ІСТОРІЯ ПРАВА

УДК 340.12

І. В. КОВАЛЬОВА

Дніпропетровська державна фінансова академія

АКСІОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРАВА У ПОГЛЯДАХ М.К. РЕННЕНКАМПФА

Розглянуто погляди на аксіологічні проблеми права видатного українського правознавця XIX ст., доктор права, ординарного професора кафедри енциклопедії права університету св. Володимира

М.К. Ренненкампфа.

Надійшла до редколегії 17.12.2007

Проблема цінності права, його співвідношення з іншими соціальними явищами (держава, моральність тощо) завжди викликала значний інтерес в якості одного з найбільш актуальних напрямків загальнотеоретичних наукових досліджень. Лише за останні роки з даної проблематики були опубліковані роботи С.С. Алексеєва, В.О. Бачиніна, В.Г. Графського, І.Д. Мишиної, О.Ф. Скакун, О.М. Шитова, Ю.В. Ячменева та багатьох інших.

Вивчаючи дану проблему, не можна залишити поза увагою погляди представників української правової школи XIX ст. Саме у цей період українські вчені-правознавці закладали основи етико-морального розуміння держави і права та починали розглядати право як складову духовної культури народу.

Різних аспектів співвідношення права, держави, моралі, культури так чи інакше торкалися у своїх дослідницьких працях Б.О. Кістяківський, С.А. Котляревський, М.І. Палієнко, Є.В. Спекторський, А.М. Фатєєв, М.Ю. Чижов, та ін. Серед них не останнє місце посідає Микола Карлович Реннекампф.

Метою статті є аналіз поглядів видатного українського правознавця середини XIX ст. М.К. Ренненкампфа на аксіологічні проблеми права, їх місце та роль у позитивному праві.

Наукова новизна статті полягає у відродженні забутого української теоретико-правової спадщини, у аналізі особливого підходу М.К. Ренненкампфа до проблем юридичної аксіології.

До питання співвідношення моральності і права М.К. Ренненкампф звертався на протязі всього свого наукового життя та відображав його у багатьох своїх працях. Насамперед, необхідно згадати такі відомі його роботи, як «Про право і моральність та їх взаємне відношення» (1859 р.), «Нариси юридичної енциклопедії» (1868 р.), «Юридична енциклопедія» (1888 р.), а також менш відомі, в яких він також торкався зазначених вище проблем: «Зауваження про обробку у нас загального вчення про право» (1869 р.), «Власність і держава Б. Чичеріна» (1883 р.), «Завдання етики. Вчення про моральність, за сучасних умов знання, К. Кавеліна» (1885 р.), «Іеремія Бентам, його ставлення до вчення про природне право. Твір К. Яроша» (1887 р.).

М.К. Ренненкампф належав до когорти тих українських вчених-юристів, які стояли у витоків українського позитивізму XIX ст. Проте, розглядаючи аксіологічні проблеми права з точки зору юридичного позитивізму, він застосовував свій, особливий підхід. Його погляди відрізнялися як від поглядів прихильників природного права (Гроцій, Локк, Руссо, Джеферсон, Кант, Франк), так і від поглядів представників позитивізму (Лабанд, Бергом, Остін та ін.).

На відміну від прихильників школи природного права, М.К. Ренненкампф розглядав людину як суспільну істоту, яка у порівнянні з іншими істотами має чи не найбільше потреб, «але може задовольнити їх тільки завдяки зв'язкам з іншими. Тому, на самих пе-